

Cserépfalun. 1945 után gazdasági és politikai változások következtében a hagyományos paraszti gazdálkodás és szokásrend is megváltozott. A lakodalom menete, időpontja is módosult. Az étrend bővült, változtak a felhasznált anyagok, illetve a korábbi anyagokat új technikákkal dolgozzák fel. Nőtték a mennyiségek és javult a minőség. Egyes ételek, például a kása, teljesen eltűntek, a disznópörkölt a hétköznapi ételek közé süllyedt. A kelt tészták szerepe is módosult, helyüket a torták, krémes sütemények vették át. Az étkezési szokásokban megfigyelhetünk bizonyos civilizációs, polgáriusult, városi hatást. Ma már ezen a téren sincs különbség falusi és városi lakodalom között.

Báti Anikó

Egykori bábák vallomásai

A bábákat mindig nagyon tiszteltem, de még a személyük iránti tiszteletnél is jobban érdekelt a munkájuk. A nők, a szülő anyák előtti főhajtás vezetett, amikor kutattam utánuk Csongrád megye községeiben és nagykiterjedésű tanyavilágában. A beszélgetések során a szülő anyák mérhetetlen kiszolgáltatottsága, védtelensége döbbenetelt meg, de nem hagyott érintetlenül az asszonyi megpróbáltatások sora sem.

Miközben számos babonát, hiedelmet győjtöttem a szülésről, egyre inkább a bábák felé fordult a figyelmem. Őket sokan az orvosok helyetteseinek, segítőinek tartották, és nem véletlenül, hiszen sokszor olyan bölcsességről tettek tanúbizonyságot, amely felülmúlta a szaktekintélyek tudását is. Tették pedig mindezt a szülő anyák életének megmentéséért, a születő gyermekek világrajtéért. Persze az akkori bábák nem nagy tudással rendelkeztek. Az úgynevezett cédulás bábák csak saját szülési tapasztalataikra támaszkodhattak. Tehették, hiszen nyolc-tíz gyermeket szültek, sőt sokszor még annál is többet.

Minden eszmefuttatásnál beszédesebb az ő vallomásuk. Álljon itt három babának rövid élettörténete, és néhány emlékezetes „pillanata”. Mindhárman a tanyavilágban is bábáskodtak.

Peták Istvánnét és Forró Istvánnét Kiskundorozsmán találtam meg, Molnár Margitra pedig Szegváron akadtam rá. Hármójuk vallomását elnagyolt fonetikai lejegyzéssel közlöm, és megőrzöm, a szegedi ő-ző nyelvjárásának sajátosságait is.

„Amikor a klinikán elmondtam, csak ámultak”

Harminchárom évig vótam bábaasszony. 1928-ba jöttem ide a faluba, és azóta itt élek és dolgozom Kiskundorozsmán. Én 1924-be vizsgáztam Szegedön, mint szülésznő. Egy évig tanultam, aztán hazakerültem a szüleimhez Lakitelekre. Szögény szüleim vótak nagyon. Nyócan vótunk testvérök. Lakiteleken kezdtem a bábaságot. Később, ugye, szülésznők lőtünk. Akkor én ottan férhöz montem egy vasutashoz, egy nagyon jó fiatalemberhöz, Peták Istvánhoz. Azzal is éltem le ötvenhárom évet. Ő osztán nyolcvanban möghalt szívinfarktushban hirtelen. Én itt Kiskundorozsmán húsz évet dolgoztam Tapodi Dodival. 1956-ba gyüttem nyugdíjba, és azóta nyugdíjba vagyok. Hívtak az üllési szülészotthonba, vezető szülésznőnek, mert nagyon szeretött mindön orvos, de az uram azt mondta elég vót. Így osztán nem montem sehova se, és azóta itthon vagyok. Lakiteleken négy évig bábáskodtam. Ott is nagy tanyavilág vót. Amikor aztán idekerültem nagyon messzire kihordtak engöm. Vittek Üllés felé, odavótam Rúza laposon, Faragó dűlön, Domaszéken, még Szögedre, a Csillag börtön mellé is bevittek, mert szerettek. Nem dicsekedésképpen mondom, de mögálltam a helyömet, ahová engöm állítottak. Ott baj nem vót soha.

Ha régön leszült egy asszony, akkor az az öreg bába elvágta neki a köldököt. Ha bicskával, ha ollóval, ha mivel. Akkor osztán ellátta, oszt röndbe vót. De akkor olyan szülésznő, mint én,

nem vót még nem tudom hanyadik határba se. Mert én magánúton két polgárit is végeztem, hogy bentlakást és kosztot kapjak a klinikán. Amikor aztán végeztem, akkor már híre vót az egész pusztán, mög mindönhol, no gyün egy szülésznő ide, aki majd ért a munkájához, aki majd nem kisszékre ülteti a szülő asszonyokat, mög szakajtóra, hanem majd másképp lösz. Hát úgy is történt.

Én előttem, akik vótak öreg bábák, azok két szakajtóra ültették az asszonyt, és azon születték le, úgyhogy úgy pottyant le a gyerek a földre. Két szakajtóra ültették. Egymás mellé tötték a két szakajtót, és ráültették, de nem is tudta, hogy a szülési idő ott van-a? Csak kínózta azt a szöröncsétlent. Az akkori öreg bábák nem úgy tanultak, mint én a szülészeti klinikán, hanem csak olyan cédulás bábák vótak. Az szült hat gyereket, nyolcat, oszt az orvos mögadta neki a cédulát, hogy maga vezethet szülést.

Úgyhogy egymás mellé vót téve két kisszék, és azon ült az a szöröncsétlen. De híre se vót a szülésnek. Ugye, nem tudták akkor azok azt, hogy a méhszáj most nyílik, most már két ujjnyi, na most már ki van tágulva, hanem csak erőltették. Mikor én odamöntem, eltereltem onnét a társaságot, az asszonynak mög mondtam, hogy keljön föl, feküdjön föl szépen az ágyra. Majd mögmasszíroztam az óltáját, és majd ahhoz két hétre szült mög az az asszony.

Harminchárom esztendő alatt nagyon sok mindön történt velem. A múlt rendszer adta a legérdekesebb dolgokat. Három-négy család lakott egy szobába. Nem vót annyi tűzrevaló, amivel melegítsem a vizet, hogy mögfürdessem a gyereket, hanem az embör egy széköt tört össze, és avval melegítettük mög a vizet. Akkor ebédöket röndöztem a gyerekágyas asszonyoknak, mert nem vót mit önni. Oszt mondtam a bírónak, hogy legalább addig ne haljon ehön az asszony, amíg én odajárok, aztán majd csinálnak valamit, ha az a nyolc nap elmúlik, mert addig jártam oda a szülő asszonyokhoz. És a bíró azt válaszolta, Ráczi Rudi, az vót a főbíró, majd ha maga úgy ismeri a népet, mint én, akkó majd nem fog mellettük kiállni, mert mögisszák a keresetüket. Igen, mondom, mögisszák, aki egész nap húzza az igát, nem ihat mög egy pohár bort?! De maguk, dözsölhetnek?! Én nem féltém úgy odamondogatni.

Az én kezem alatt szülésbe nem halt mög gyerek, sőt amikor a klinikán elmondtam, hogy mit csináltam, csak ámultak. Mögmentöttem vele a gyereket is, de az anyát is. Egy alkalommal nem bírt mögszületni a gyerek, mert a köldökzsinór olyan szorosan a nyakára vót csavargózva, és nem bírt haladni kifelé. Fogta a köldökzsinór, nem engedte. Gondolkoztam, mit köllene csinálni. Be vótam mosakodva, fogtam az ollót, és benyúltam az anyába. Elvágtam a köldökzsinórt. Abba a pillanatba a gyerek kicsúszott. Az anya rendbe vót. Az orvos akkor ért oda, mire én ezt mögcsináltam. Nagyon gyorsan köllött cselekedni, mert az anya is möghalt vóna, a gyerek is.

Háromezernél több szülést vezettem le. Nem vót akkor veszélyeztetött terhesség, amikor én bábáskodtam, mert mindönki tökéletösen hordta a gyereket, de most az anyák nem törődnek úgy a terhességükkel. És mindönki szoptatott, mindönki akkor. Hogyhogy ma nem bírnak szoptatni? (Peták Istvánná Kerekes Júlia, Kecskemét, 1901. felv.: 1984. Más. 30.)

„Gyakran a szomszédasszonyt hívták”

Kígyópusztán kezdtem a bábáságot. Ez olyan nyolc kilométer kiterjedésű tanyavilág. Ma már alig található ott egy-két tanya. Többnyire kerékpárral jártam. Ha szüléshöz hívtak, akkor biztos kocsival gyüttek értem. Tizenöt év alatt nagyon sok szülést vezettem le, de számot nem tudok mondani. Mert nemcsak Kígyósba jártam, hanem Üllés környékén is, sőt Csolyóspálosban is vótam. 1974-be fejeztem be a bábáságot, amikor nyugdíjba mentem. De akkor már Kiskunmajsán, a szülőotthonban dolgoztam.

Az én időmbe otthon szültek az asszonyok, otthon az ágyon. Régebben hallottam olyat, hogy nem fekszik le az ágyra. Én lefektettem, nem akartam, hogy a gyereknek baja lögyön. És ha hirtelen kiesik az anyából, és ráesik a fejére? Eltörhet a nyakcsigolyája vagy mit tudom én, beszakadhat még a feje is. Nem engedem mög, hogy állva szüljenek. A szülőotthontól is nagyon idegenködtek, nem akartak bemönni. Vót egy asszony, akinek az orvos mögmonda, hogy ikrei lösznek, ne szüljön otthon. Mögfogadta, oszt nem szült otthon, de mikor jöttek a fájások, csak akkor küldte el az urát értertem. Hát mikor odaérök, hát sűrűn jönnek a fájások. Mit csináljak? Gyerünk az otthonba, mert ikrek lösznek. Akkor összecsomagoltunk mindönt,

és fölültünk a kocsira. Az asszony mög feküdt hátul, és mikor Kiskunmajsához olyan három kilométerre értünk, mög születik az egyik gyerek. Szerencsémre úgy születött, hogy közel vót egy ház. Mondtam az urának, most már álljon mög, hát a gyerekkel most már valamit csinálni köll, mög ne fulladjon az anyjánál. Akkor mögállt. Mondom, mönjön be ide a házhoz, és hozzon egy pohár vizet! Hát oszt bemönt, oszt hozott. Ballagott kifelé fölfordítottak, és akkor arra ráült, mint a vécére, és ott erőlködött míg csak mög nem szült. De hát nálam ilyen nem vót, mert én lefektettem őket, nehogy majd énmiattam az a gyerek szerencsétlenül járjon.

Gyakran a szomszédasszonyt hívták el, amikor rosszul vót az asszony, mert bábaasszonyról szó se lehetett arra kint a tanyavilágba. Elhívták a szomszédasszonyt, hát persze, hogy nem fektette le az sem, mög hát ő se akart lefeküdni. Akkor egy ilyen sámlit fölfordítottak, és akkor arra ráült, mint a vécére, és ott erőlködött míg csak mög nem szült. De hát nálam ilyen nem vót, mert én lefektettem őket, nehogy majd énmiattam az a gyerek szerencsétlenül járjon.

Még azt is elmondom, hogy amikor úgy néztem, hogy az a gyerek nem bírja ki azt, hogy a vasárnapot mögélje, akkó megköröszöltem. Azt mondta neköm egy tisztelendő ott a templomba, ha azt látom, hogy az a gyerek nem tudja azt a keresztséget mögélni, akkó csináljak neki én keresztséget. Ha mégis möghalna a gyerek, akkó úgy temetik el, mintha pap keresztelte vóna mög. Fölöltöztettem a kicsit, hogy mög ne fázzon. Szépen mögfogtam a fejire egy kis pohárból olyan langyos vizet öntöttem, és mondtam: István, én téged mögkeresztellek az Atyának, a Fiúnak nevébe. Ámen. (Forró Istvánné Fehér Rozália, 1919. Kiskunmajsza – felv.: 1984. máj. 30.)

„Borzalmas viszonyok voltak...”

1942 óta vagyok szülésznő Szegváron. 1951 óta a szülőotthonba dolgoztam. Akkor már nem jártam ki sehova a faluból. Évente olyan nyolcvan-száz gyerek született a kezem alatt. 1945-be még volt segítségem, aztán az is meghalt. Akkor én már magam voltam.

Azelőtt kint szültek háznál az asszonyok, és idegenkedtek a szülőotthontól. Hát a háznál borzalmas volt. Volt amikor mosdótál se volt. Rettenetes volt a szegénység itt akkor. Hogy hol szültek? Ágyon, földön meg kocsin. Kit hol ért az ámen. Persze, hogy voltak gazdák, akiknek hetven-nyolcvan hold földjük volt. Az biztos, hogy nem szült szalmazsákon, strózsákon. A falu túlnyomó része nagy szegénységben élt. Sok helyen gyerekek is bent voltak, amikor szült az asszony. Kértem, hogy távolítsák el őket, de csak maradtak. Az asszony jajgatott. A gyerekek ezt mind hallották. Amikor aztán elérkezett a szülésnek az ideje, én vezényeltem. Mondom a nagymamának, legyen szíves az ágynak a végéhez állni, és tartsa nekem a lámpát. Szegény tartotta a lámpát. Közbe megszületett a gyerek, a lámpaüveg leesett és odagurult a gyerekekhez. Odatettem a kezemet elibe, és megégette a kezem. Mert, ha nem, akkor a gyerek ég meg.

Egyszer például éjjel, már nem tudom megmondani, hány órakor, bekopogtak. Kinézek az ablakon. Tessék? Az Osztorán, az Tisza mellett van, legalább hat kilométer ide, van egy szülő nő. Ez kérem februárban volt, amikor már kezdett egy kicsit engedni az idő. Hát mondom, jól van, megyek. Ugye, kocsival szoktak értem jönni. Mondom, hát hol a kocsi? Aszongya, nem kocsit, hanem lovat hoztam. Aszongya, oda kocsi most nem megy ki, csak a ló. Üljek föl a lóra. Mondom, semmi szín alatt nem ülök föl a lóra, bár ültem már lóháton gyerekkoromba. Mondom, én semmi szín alatt nem ülök föl. Hát vezette a szerencsétlen a lovat. Megyek, de a lábam félig a börtönben van, mi lesz, ha valami rendellenesség történik? Akkor mi az istennyilát csinálunk? Hát persze az a férfi nem tudta. Hát kimondom, a Jóisten vezette a kezemet. Három óráig ottmaradtam, nehogy valami történjék. Nos, akkor nyolc napig én lejártam oda. Kislány született. Orvosnő lett belőle. Él ma is Csongrádon. (Molnár Margit, 1912, Hódmezővásárhely felv.: 1983. dec. 8.)

Polner Zoltán